

De Archiefvriend

Stichting Vrienden van het Nationaal Archief van de Nederlandse Antillen

December 2009
Jaargang 15, nr. 4.
Oplage 200 exemplaren

Van de redactie

Met veel genoegen presenteren wij u de laatste Archiefvriend van 2009.

Uiteraard wensen wij u prettige Kerstdagen en een heel goed 2010. Daarnaast hopen wij dat u veel leesplezier aan deze en de komende Archiefvrienden zult beleven.

Ons aanbod voor nu:

1: Een persoonlijke speurtocht naar de familie Da Costa Gomez

4: Sisters, Voetzoekers en knallers

6: Boekrecensies

10: De oudst bekende brief uit Curaçao?

11: Activiteiten van de Stichting

12: Colofon

Een persoonlijke speurtocht naar de familie Da Costa Gomez

Door Randal Da Costa Gomez

Voor zo ver ik mij kan herinneren ben ik altijd gefascineerd geweest door het schoolvak geschiedenis. Dit was al het geval op de lagere- en middelbare school. Toen ik in 1991 naar de MTS ging, bleef dit vak mij boeien en werd het een interessante hobby voor mij.

Omstreeks 1995 kwam mijn vader op een dag thuis met een lijst met namen van vier van zijn voorvaders van vaderskant van wie drie de geboortedatum bekend was. Na wat vragen van mijn kant bleek dat deze gegevens afkomstig waren van de afdeling Burgerlijke Stand van het Hof van Justitie. Mijn vader was namelijk al jaren bij de Griffie van het Hof werkzaam. Hij vertelde mij toen dat duplicaten van registers van alle eilandgebieden jaarlijks na afloop van het kalenderjaar opgestuurd werden naar het Hof voor centrale opberging. Oudere documenten gingen naar het Centraal Historisch Archief te Scharloo die deze gegevens bewaart voor toekomstig onderzoek. Voor mij was het een aangename verrassing om te weten dat zulke gegevens op het eiland te vinden waren.

Het begin van een stamboom

Daar ik veel tijd moest besteden aan mijn technische HBO-studie aan de U.N.A en andere bijkomstigheden, had ik toen geen tijd en

Gabriel da Costa Gomez Jr. (1850-1928)

kwam ik niet toe aan familie-onderzoek in het archief.

Die drang kwam pas in februari 1999 in me op toen mijn oma van moederskant overleed. Deze oma beschouwde ik als mijn tweede moeder. Oma Luz Maria Villanueva kon mooi vertellen over gebeurtenissen uit haar jeugd van haar geboorteplaats Puerto Cumarebo (Venezuela) en over Curaçao eind jaren 20 / begin jaren 30 van de vorige eeuw toen zij met haar familie op dit eiland kwam. Door haar overlijden besepte ik hoe vergankelijk menselijke bronnen kunnen zijn. Ik had veel gegevens van haar aangehoord maar nooit vastgelegd voor later. Vanaf het moment van haar overlijden begon ik zoveel mogelijk gegevens van mijn voorouders aan moederskant op papier te schrijven. Dit was een pril begin van mijn stamboom op papier. Omdat beide ouders van mijn moeder in Venezuela zijn geboren, kon ik

niet veel verder komen met hun voorouders. Daarom legde ik mij toe op de stamboom van mijn vader.

Medio 1999 stapte ik het Archief te Scharloo binnen om te beginnen aan een onderzoek. Op dat moment wist ik niet dat het zo lang zou duren. Wat ik al wist, en ook had gehoord van mijn familie van vaderskant was dat onze achternaam van oorsprong een Sefardische achternaam was. Een aangename verrassing voor mij was dat ik ontdekte dat schrijvers als Corcos en Emmanuel al uitvoerig over de geschiedenis van de Curaçaose joden hadden gepubliceerd. Wat ik moest proberen te achterhalen was de relatie tussen mijn niet-joodse voorouders en de joodse tak op het eiland. Ik ontdekte al gauw dat de gegevens die mijn vader had niet helemaal klopten. Hij had twee geboorteaktes waarvan beide mannen Gabriel Da Costa Gomez heetten per ongeluk verwisseld. Een van de twee overleed al in zijn eerste levensjaar, dus die kon onmogelijk mijn betovergrootvader zijn. Door contacten met ouderen in mijn familie Da Costa Gomez kon ik de exacte geboorte- en overlijdensdata achterhalen van Gabriel. Dus raakte ik op het goede spoor. Ook vernam ik van de ouderen dat Gabriel zijn naam altijd schreef als Gabriel Da Costa Gomez Jr. Later ontdekte ik dat een joodse oom van hem ook Gabriel Da Costa Gomez heette en die was de grootvader van Moises Frumencio Da Costa Gomez. Dus dan waren Gabriel Da Costa Gomez Jr. en de vader van Moises Frumencio (eerste graad) neven van elkaar.

Een groter struikelblok was dat ik van de vader van mijn betovergrootvader genaamd Daniel Da Costa Gomez wel zijn trouwakte uit 1851 vond in het archief maar niet zijn geboorte- of overlijdensakte. Uit zijn trouwakte kon ik zijn moedersnaam vaststellen en zijn leeftijd. Ook bleek dat hij in 1828 of 1829 was geboren, maar de voornaam van zijn vader was helaas niet vermeld. Iets dat ik aanvankelijk niet zo belangrijk vond maar later wel, was het gegeven dat hij zeeman van beroep was. Door zijn beroep was hij hoogstwaarschijnlijk lange periodes niet op het eiland aanwezig.

Ik liep met mijn onderzoek vast. Om toch

verder te komen, besloot ik alle aanwezige archiefklappers van geboorteaktes met de achternaam Da Costa Gomez te bestuderen in de hoop een broer of zus van Daniel Da Costa Gomez te vinden. Het was een zwaar karwei en het duurde bijna anderhalf jaar, waarbij ik bijna wekelijks een halve dag aanwezig was in het archief. Gedurende deze periode kreeg ik veel medewerking van zowel mevrouw **Lilliane Goeloe** als de heer **Leo Makaai**, beiden werkzaam in het archief.

Door de gevolgde manier van zoeken, ervoer ik met grote nieuwsgierigheid hoe de meeste vertakkingen van de familie Da Costa Gomez van Curaçao voor mij langzaam vorm begonnen te krijgen.

Dankbare hulp van anderen

Als frequente bezoeker van het archief kwam ik in contact met enthousiaste amateurspeurders. Van de praatgrage en vriendelijke meneer **Manrique Perigault Monte** kreeg ik gegevens die hij van de familie Da Costa Gomez vond. Zo gebeurde het dat hij in de doopboeken van de parochie Sta Rosa het doopbewijs vond van Gabriel Da Costa Gomez van 3 juni 1854 met vermelding van zijn moeder, maar zonder gegevens van de vader die waarschijnlijk als zee-man lange tijd uitlandig was. Tijdens mijn archiefbezoeken kwam ik ook **John Jonkhout** tegen die interessante informatie over mijn familie op Otrobanda wist te vertellen. Als kind woonde John naast de oudste kleinzoon van Daniel Da Costa Gomez. Hem viel toen op dat op een tafel in de woonkamer van deze familie een oude zandklok voor matrozen en een fles met een ingebouwd schip stonden. Daar Daniel Da Costa Gomez in 1828 of 1829 was geboren, kon ik zijn geboorteakte nooit vinden in het archief, omdat de burgerlijke stand op Curaçao pas in het jaar 1831 werd geïntroduceerd. De heer **Felio Colinet** wees mij op de 'Registers van Burger-schap', waarin hoofdzakelijk personen geregistreerd staan uit 1831 tot en met 1874 waarvan de meesten voor 1831 waren geboren. De vader van mijn betovergrootvader was ook niet aanwezig in deze archieven, maar wel vond ik de geboortedata van veel personen met de achternaam Da Costa Gomez die vóór 1831 waren geboren. Deze vondsten motiveerden me om door te gaan met alle takken van de familie Da Costa Gomez. **Rudy Smits** maakte mij bekend met de digitale verwerking van 'Registers van Burger-schap'.

Eind 2000 kwamen in het archief de eerste klappers van overlijden van 1880-1889 klaar. Dit betekende op 1 december van dat jaar een grote doorbraak in mijn onderzoek. Eén van de overlijdensaktes betrof een broer van de vader van mijn betovergrootvader waarvan de gegevens van beide ouders vermeld stonden. Hun vader was een jood genaamd Aron Da Costa Gomez, die wel in de boeken van I.S. Emmanuel voorkomt. Op dat sensationele moment had ik eindelijk al mijn voorvaders op een rij staan, tot aan de eerste toe die van Amsterdam naar Curaçao kwam tussen 1742 en 1746.

Aangemoedigd door deze vondsten ging ik naar het volgende puzzelstukje zoeken, namelijk de overlijdensdatum van Daniel Da Costa Gomez. Dankbaar ben ik voor de hulp van mevrouw **Christel Monsanto**. Zo gebeurde het dat zij in ca. juli 2001 in de Curaçaosche Courant van 5 juli 1856 het overlijdensbericht van Daniel Da Costa Gomez vond. Het was eigenlijk een bericht van zijn vrouw waarin zij kennis gaf van het feit dat

haar echtgenoot Daniël 'verdrongen was op 9 oktober 1855 op eene reis van Nieuw Orleans'. Zou hij omgekomen zijn in de orkaan die New Orleans in die dagen teisterde?

Vele puzzelstukjes vormen een puzzel

In augustus 2001 vertrok ik naar Nederland voor een stage van zeven maanden i.v.m. mijn technische HBO-opleiding aan de U.N.A. Hierdoor kreeg ik de unieke kans om ook archiefonderzoek te doen in het gemeentearchief van Amsterdam. Ik kon zo niet alleen de gegevens van I.S. Emmanuel nagaan, maar wat ik nog belangrijker vond, was dat ik ook aspecten van de joodse familie Da Costa Gomez ontdekte die I.S. Emmanuel niet in zijn publicaties vermeldde. Sommige familieleden woonden omstreeks 1729 in Londen (Engeland). Ook kwam ik de christennamen tegen van de eerste generatie die Lissabon (Portugal) ontvluchtte en rond 1705 in Amsterdam weer tot het Jodendom overging. Deze christennamen werden in Lissabon gebruikt om zodoende niet door de Portugese Inquisitie te worden vervolgd of veroordeeld.

Terug op Curaçao in april 2002 maakte ik ken-

nis met wijlen Dhr. **Pieter Swakhoven** die o.a. onderzoek deed naar één van de takken van de familie Da Costa Gomez op het eiland. Het ging om nazaten van een jongere broer van Daniel Da Costa Gomez.

Op 3 juli 2003 plaatste ik mijn gegevens op een Caribische internetforum van genealogy.com voor familieonderzoek. In nog geen jaar kreeg ik contacten met leden van de familie Da Costa Gomez die in de regio wonen. Twee van die takken hebben hun oorsprong op Curaçao maar leven nu in zowel de Dominicaanse Republiek als in Honduras. Maar ook kwam ik in contact met leden van mijn eigen familie-tak die in Venezuela wonen, nazaten van een oom van mijn grootvader. Zij bezitten oude notities die Gabriel Da Costa Gomez schreef rond het jaar 1920 over zijn commerciële verleden. Daarin noteerde hij als de geboortedatum van zijn vader Daniel 14 mei 1828.

In april 2004 had ik voor een groot deel de geboorte-, huwelijks- en overlijdensakten doorgeploeterd. Door mijn studie en werk had ik veel minder tijd voor archiefonderzoek. Wel boeide mij steeds meer de herkomst en cultuur van het joods-Sefardische volk in Iberië, Amsterdam en Curaçao vooral in de periode toen mijn joodse en niet-joodse voorouders hier op het eiland woonden. Daarom reisde ik o.a. in juli 2005 af naar Lissabon en in mei 2008 naar het Spaanse Toledo, het vroegere middeleeuwse hart van Sefardisch Iberië. In het Sefardische museum in Toledo wordt Curaçao als belangrijk Sefardisch centrum in de nieuwe wereld genoemd.

Tot nu toe weet ik dat er op het eiland negen levende takken van de familie Da Costa Gomez zijn. Er waren wel meerdere takken aanwezig op Curaçao maar enkele zijn al uitgestorven. Verder was er ook nog één joodse tak in Amsterdam en één in Londen. Van de Amsterdamse tak kan ik wel zeggen dat die uitstierf in de mannelijke linie in 1926. Maar van de Londense tak weet ik verder niet zo veel. De resultaten van historisch onderzoek zijn niet voorspelbaar. Nooit had ik kunnen vermoeden dat enkele gegevens van onze voorouders die mijn vader op een dag naar huis bracht mij jarenlang zouden inspireren om

niet alleen mijn stamboom maar ook de familie Da Costa Gomez in beeld te brengen. De lange reis die mijn voorouders gedurende een paar eeuwen maakten van het Iberische schiereiland via Amsterdam naar Curaçao, maakte ik in enkele jaren in de omgekeerde richting via archiefwerk en toeristische bezoeken.

Mijn stamboom vanaf Aron Da Costa Gomez: Aron DCG (1807-1873) => Daniel DCG (1828-1855) => Gabriel DCG jr. (1850-1928) => Joseph Anatolio DCG (1876-1940) => Jozef Gabriel DCG (1910-1987) => Raymond Joseph Louis DCG (1946) => Randal Louis DCG (1973)

Sisters, voetzoekers en knallers

Door Els Langenfeld

Het afsteken van de eindejaarspagara is een traditie, die sterk in de Curaçaose cultuur is verankerd. Al meer dan drie eeuwen wordt er tegen het einde van het jaar in de stad lustig op los geknald. Het bestuur van het eiland probeerde met plakaten het afsteken van vuurwerk aan banden te leggen en stelde overtreders strenge straffen in het vooruitzicht. Op 19 december 1722 vaardigde de toenmalige directeur Jan Noach du Fay een plakkaat uit, waaruit blijkt dat andere directeuren vóór hem al strafbepalingen tegen het misbruik van vuurwerk hadden uitgevaardigd.

Het mocht allemaal niet baten, de bevolking was té gehecht aan haar geliefde gewoonte en vermaak. Ook latere gouverneurs probeerden te-vergeefs hier een einde aan te maken door negers en mulatten 'een geeseling achter de forteres' in het vooruitzicht te stellen wanneer zij betrappt werden.

Het was niet, dat het bestuur de bevolking haar jaarlijkse pret misgunde, maar de vrees bestond dat vroeg of laat al dat schieten en afsteken van vuurwerk zou leiden tot het ontploffen van de kruitmagazijnen in Fort Am-

sterdam of op de oorlogsschepen in de haven, met alle rampzalige gevolgen van dien. De voetzoekers werden meestal met pistolen afgeschoten, zodat ze een groot bereik hadden.

Ook in de 19e eeuw werd er [nog] lustig op losgekald tijdens de jaarwisseling. Dominee G.B. Bosch, die van 1816 tot 1836 op Curaçao woonde, beschreef het als volgt: „*De nacht, waarin die overgang des jaars plaats heeft, werd hier van oude tijden al aan vermaken en luidruchtige vroolijkheid toegewijd. [...]*”

Duizenden voetzoekers werden afgestoken en maakten een onverpoosd geraas, die aan niemand eenigen slaap vergunde. De laatste stui-ver der armen werd dien nacht aan vuurwerk besteed, zoo groot was de overgeërfde gehechtheid der inwoners van dit eiland om den Oudenjaarsavond met vreugde-bedrijven te vieren. Niets slechts had zulks plaats bij blanke ingezetenen, zoo rijke als arme, maar ook bij vrije gekleurden en slaven.”

Pas in de tweede helft van de 19e eeuw begonnen handelaren zogenoemd Bengaals vuurwerk te importeren. Vóór die tijd werden 'sisters', voetzoekers en vuurpijlen op Curaçao zelf vervaardigd van gemalen kruit en papier. Een gedeelte van het archief van de Protestantse gemeente is destijds verloren gegaan, omdat een koster het had gebruikt om vuurwerk van te maken. Het maken van vuurwerk gebeurde gewoon in pak- of woonhuizen in de stad en was niet aan regels of voorschriften gebonden. Kleine ongelukken door het ontploffen van buskruit kwamen dan ook met een zekere regelmaat voor. Niet zelden werd er na het vallen van de avond bij kaars- of lamplicht doorgewerkt en het was ook niet vreemd om een vuurwerkmaker bezig te zien met een brandende sigaar of pijp in de mond. Die nonchalance leidde op 29 november 1844 tot een dramatisch ongeluk in het woonhuis van Cornelis Rappard.

'Men was in dat huis bezig voetzoekers te maken, en er lagen over de vloer en op de tafels verscheidene bakken met gemalen en gemengd